

висновок про відсутність обов'язкового розгляду справ про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг виключно у порядку наказного провадження цивільного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. – Х. : Право, 2012. – 624 с.
2. Бобрик, В. І. "Європейське наказне провадження." *Приватне право і підприємництво* 12 (2013): 176-180.
3. Кройтор, В. А. Наказне провадження як окремий вид спрощеного провадження в цивільному судочинстві України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 1, С. 189-194.
4. Ухвала Немишлянського районного суду м.Харкова від 14 березня 2024 р. по справі №645/1359/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117634619>.

ДЕМЕДІЮК Марина Сергіївна,

здобувач вищої освіти

навчально-науковий експертно-криміналістичний інститут

Національна академія внутрішніх справ,

м. Київ

Науковий керівник:

БОРОВСЬКА Ірина Анатоліївна,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри цивільного права та процесу

Національна академія внутрішніх справ,

м. Київ

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ САМОСТІЙНОГО УТРИМАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДИТИНИ ОСОБОЮ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Проблема встановлення факту самотійного утримання та виховання дитини одним із батьків стала особливо актуальною в умовах воєнного стану. Необхідність встановлення такого факту доволі часто пов'язується зі здійсненням права на соціальну допомогу та відстрочки військовозобов'язаних чоловіка (жінки) від призову на військову службу під час мобілізації.

Підстави відстрочки від призову на військову службу визначені у ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ, відповідно до підпункту 4 пункту 1 якої жінки та чоловіки, які мають дитину (дітей) віком до 18 років, якщо другий з батьків такої дитини (дітей) помер, позбавлений батьківських прав, визнаний зниклим безвісти або безвісно відсутнім, оголошений померлим, відбуває покарання у місцях позбавлення волі, а також коли

особа самостійно виховує та утримує дитину за рішенням суду або запис про батька такої дитини в Книзі реєстрації народжень здійснений на підставі ч. 1 ст. 135 Сімейного кодексу України [1]. Принагідно зауважити, що до внесення змін Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 р. № 3633-IX (далі – Закон № 3633-IX), законодавством не передбачалася необхідність встановлення в судовому порядку факту самостійного виховання та утримання дитини для відстрочки військовозобов'язаних жінки чи чоловіка від призову на військову службу. Наразі диспозиція підпункту 4 п. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (зі змінами) містить імперативний припис стосовно того, що підстава для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації особи, яка самостійно виховує та утримує дитину, має бути встановлена виключно за рішенням суду.

Разом з тим, із прийняттям вищезазначених законодавчих змін у цивільному судочинстві виникла правова проблема щодо визначення порядку розгляду і вирішення справ про встановлення факту самостійного утримання та виховання особою дитини. Так, згідно з положеннями п. 5 ч. 2 ст. 293 ЦПК України суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Проте аналіз судової практики свідчить, що суди неоднозначно підходять до визначення порядку розгляду та вирішення справ про встановлення факту самостійного виховання та утримання дитини, – позовного чи окремого провадження, з урахуванням ч. 6 ст. 294 ЦПК України, згідно з якою суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах, якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право [2].

У постанові від 11 вересня 2024 року у справі № 201/5972/22 Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що факт самостійного утримання та виховання дитини одним із батьків не може бути встановлений за правилами окремого провадження. В обґрунтування такої правової позиції, Верховний Суд вказав, що «доведення факту одноосібного виховання дитини батьком пов'язане з настанням (існуванням) обставин, за яких мати не виконує своїх батьківських обов'язків щодо дитини, стосується зміни обсягу сімейних прав або невиконання одним із батьків батьківських обов'язків (у тому числі умисного) та безумовно впливає на права й інтереси самої дитини, а також зумовлює відповідні правові наслідки, визначені законом. Такий факт одноосібного виховання дитини одним із батьків не може встановлюватись у безспірному порядку або за домовленістю батьків дитини, в тому числі на підставі укладеного між ними договору або на підставі судового рішення, ухваленого за правилами окремого провадження, оскільки в такому питанні завжди існуватиме загроза порушення принципу дотримання найкращих інтересів дитини. Інститут окремого провадження не може використовуватися для створення преюдиційних фактів з метою подальшого вирішення будь-якого спору про право» (пункти 84, 85, 88 мотивувальної частини постанови Великої Палати Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 201/5972/22) [3].

Колегією суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду ухвалою від 12 лютого 2025 року у справі № 127/3622/24 було ініційовано передачу справи до Великої Палати Верховного Суду з метою уточнення висновку, який викладений в постанові Великої Палати Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 201/5972/22. В обґрунтування підстав передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду зазначається, що «таке унормування зумовлене обставинами, за яких такий вичерпний перелік підстав не враховує усіх наявних життєвих ситуацій, коли особа самотійно виховує дитину (наприклад: особа, яка розлучена та самотійно здійснює обов'язки з виховання та утримання дитини, у той час коли інший з батьків позбавлений фактичної змоги виконувати свої обов'язки; батько або матір не беруть участі у вихованні та утриманні дитини або зникли, проте не визнані судом безвісно відсутніми або такими, що позбавлені батьківських прав; якщо один з батьків перебуває на окупованій території і не може фактично виховувати та утримувати дитину тощо). Водночас, за висновком Великої Палати Верховного Суду, факт самотійного виховання дитини одним із батьків не підлягає з'ясуванню у порядку окремого провадження, оскільки з поданої заяви вбачається спір про право між батьками дитини, який за загальним правилом може вирішуватися у позовному провадженні. В умовах дії режиму воєнного стану факт самотійного виховання батьком (або іншою особою) дитини може існувати і без наявного спору про право через обставини, в силу яких обсяг прав матері (батька) обмежується або припиняється». Таким чином Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, дійшов висновку, що існування наведеної правової проблеми викликано саме безпрецедентним характером воєнного стану і у таких умовах не можна констатувати, що факт самотійного виховання одним із батьків (або іншою особою) дитини завжди характеризується наявністю спору про право [4].

В ухвалі від 19 березня 2025 року у справі 127/3622/24 Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про відсутність підстав для передачі справи на її розгляд, оскільки висновки, від яких пропонується відступити шляхом їх уточнення, були раніше сформульовані у справі за інших правовідносин, які виникли і були вирішені судом по суті до набрання чинності Законом № 3633-IX, а отже, такі правовідносини не є подібними. Разом з тим у п. 45 мотивувальній частині цієї ухвали Велика Палата Верховного Суду додатково зазначила, що «з огляду на різноманітність суспільних правовідносин та обставин, які стають підставою для виникнення спорів у судах, з урахуванням фактичних обставин, які встановлюються судами на підставі наданих сторонами доказів у кожній конкретній справі, суди повинні самотійно здійснювати аналіз правовідносин і оцінку релевантності та необхідності застосування правових висновків Великої Палати Верховного Суду в кожній конкретній справі» [5].

Таким чином, із аналізу судової практики Верховного Суду можна дійти висновку, що на сьогодні відповідна правова проблема фактично залишається не вирішеною, оскільки у висновках Великої Палати Верховного Суду не міститься чіткої позиції щодо виду цивільного судочинства (позовного чи окремого провадження), в якому мають розглядатися такі справи залежно від наявності або

відсутності матеріально-правового спору, та одночасно наголошується на відсутності виключної правової проблеми.

У відповідному аспекті слушною є думка, висловлена у правничій літературі, що «виключна правова проблема» завжди має місце там і тоді де мають місце законодавчі прогалини у вигляді відсутності, неповноти, нечіткості, суперечливості норм права чи їх остаточної архаїчної «застарілості». Такі законодавчі прогалини утворюють собою розриви між реальним суспільним розвитком і правом, що унеможлиблює урегулювання тих чи інших відносин, які набули спірного характеру [6, с. 101].

У підсумку варто зазначити, що розв’язання такої правової проблеми потребує законодавчого урегулювання, з метою реалізації принципу правової визначеності та забезпечення єдності судової практики.

Список використаних джерел

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
3. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11 вересня 2024 р. у справі № 201/5972/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121753944>.
4. Ухвала Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 12 лютого 2025 р. у справі № 127/3622/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125227897>.
5. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 19 березня 2025 р. у справі 127/3622/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125986435>.
6. Ясинок Д. М. Судова правотворчість як спосіб подолання законодавчих прогалин та виключна правова проблема в правозастосовчому процесі цивільного судочинства України. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 100–106. <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6c45e2ac-7c5b-4bdb-85a6-4b8e9752f3d2/content>.

ДЕМКІВ Роман Ярославович,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх
справ,
м. Львів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сучасний етап розвитку української державності характеризується безпрецедентним поєднанням масштабної цифрової трансформації та викликів